

12. lecke. A munkakínálat és a munkakereslet, a munkapiaci Marshall-kereszt

Ebben a leckében választ kap az alábbi kérdésekre:

- Milyen szempontokat kell a statisztikusoknak figyelembe venni a munkaerő kínálatának megállapításakor?
- Melyek a munkapiac legfontosabb fogalmai?
- Mitől függ a munkakereslet?
- Milyen munkapiaci jelenségeket tudunk ábrázolni a munkapiaci Marshall-kereszten?

A 12. lecke részletes forrását lásd: Somogyi Ferenc (szerk.) (2004): A vegyesgazdaság makroökonómiája. Kodolányi János Főiskola kiadása, Székesfehérvár, 2004. 269 – 289. o.

1. A munkakínálat

A **munkaerő a legfontosabb termelési tényező**, mondja a makroökonomus, a sikeres menedzser, a gazdaságpolitikus. Ugyanekkor, ugyanezek különösebb vívódás nélkül tesznek javaslatot, s alkotnak törvényeket, hogy ezrek, százezrek, milliók munkája máról holnapra helyettesítődik gépekkel, vagy egyszerűen szükségtelenné válik. Vajon milyen gazdasági érdekek, szabályosságok húzódnak meg ezen ellentmondás mögött?

A munkát az egyének, illetve a háztartások kínálják. Hogy egy nemzetgazdaságban mekkora a munkakínálat, rendkívül nehéz a statisztikai nehézségek miatt megmondani:

- **A különböző minőségű munkatevékenységeket nem lehet összeadni.** (A pék és az ékszerész 40 órai munkája nem összeadható.)
- **A munkabérszint sosem a munkavállalók igényének és munkaadó ígéretének egybeesése.**
- Az is munkanélküli segélyért jelentkezhetsz, aki valójában **nem akar dolgozni.**
- A **reményvesztett emberek** nem jegyeztetik magukat a munkaügyi központban, így munkanélkülinek sem számítanak.
- A munkavállalók egy része nem a bértől, hanem a **más feltételektől** (ki a főnök, milyen a munkatársak, elérhető-e a munkahely, alkotó-e a munka stb.) **teszik függővé a munkavállalásukat.**

- **A háztartások tagjai koordinálják munkapiaci kínálatukat.** Például: ha a családfő kedvező bért kap, akkor a felesége a gyerekekkel marad.
- Hogyan kell számba venni az egyre gyakoribb **részmunkaidőben** dolgozókat?
- Jelentős az illegális, úgynevezett **feketemunka és szürke munka**.

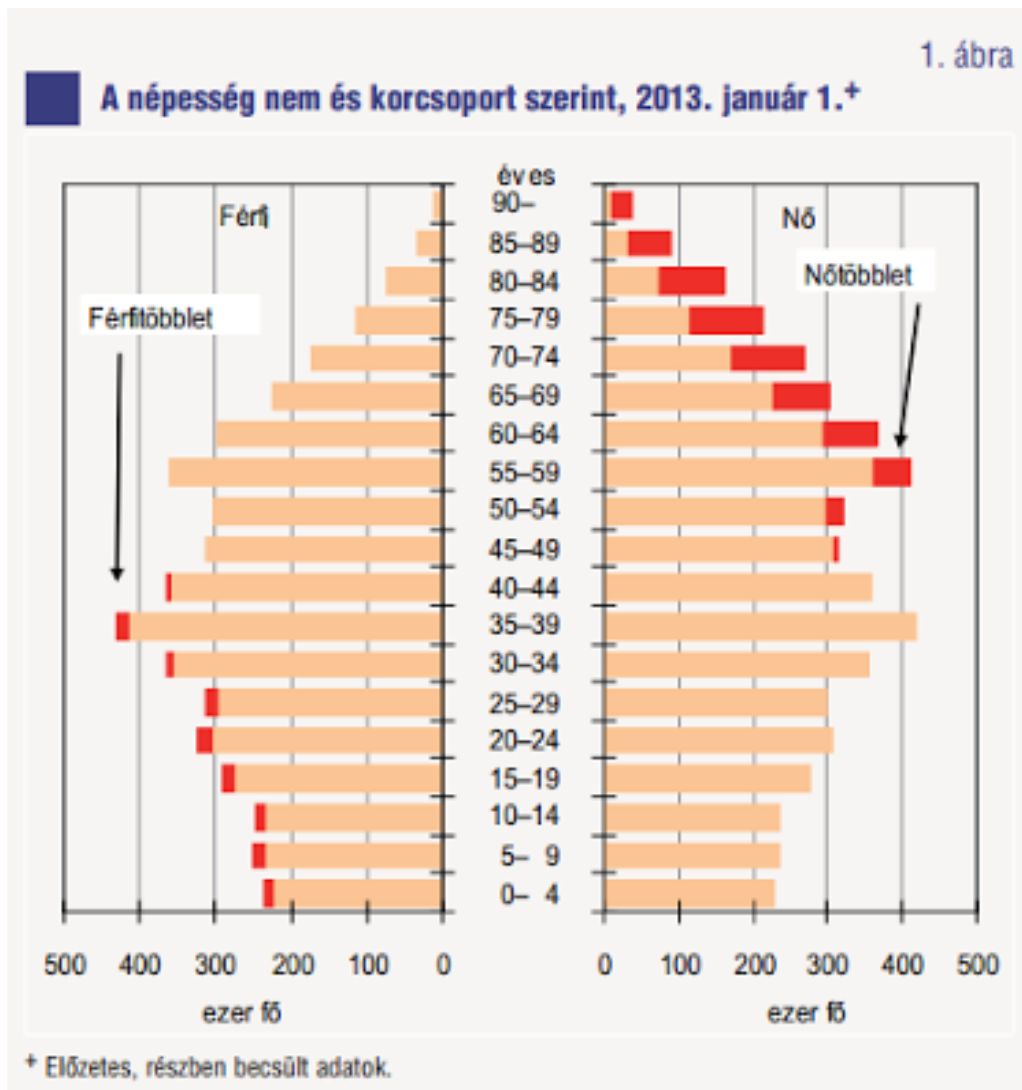
A munkakínálat okai

Az életpályán a munkavállalás ugyan egyéni preferenciáktól függ, de legtöbb esetben kényszerpályáról van szó. Hogy hogyan alakul az egyén életpályája során munkaideje, azt több tényező befolyásolja:

- Hogyan alakult a szakképzés ideje (tíz osztály, középiskola, főiskola, egyetem, másoddiploma)?
- Részmunkaidőben vállal-e munkát?
- Vállal-e túlórárt?
- Nyugdíj után vállal-e munkát?

A munkavállalói aktivitást befolyásolja:

- A munkavállalói szokások megváltozása (nők munkába állása, tanulmányi idő növekedése).
- Demográfiai viszonyok alakulása. Lásd az 1. ábrát!

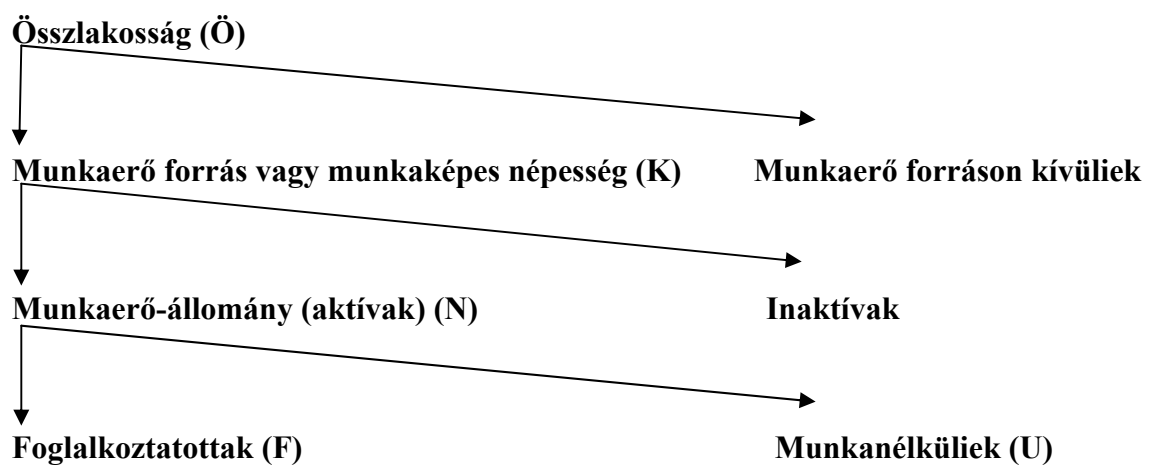

A magyar korfa 2013
1. ábra

2. A munkapiac statisztikája

- **Munkaerőforrás vagy munkaképes népesség.** Az összlakosságból azok tartoznak ide, akik a koruknál, egészségi állapotuknál fogva munkát vállalnak. Lásd a 2. ábrát!
- **Munkaerőforrásba nem tartozó népesség.** Fiatalkorúak, munkaképtelen betegek.

- **Munkaerő-állomány (aktívak).** Munkapiacon megjelenik és hajlandó munkát vállalni.
- **Munkaerő-állományon kívüliek (inaktívak).** Nem a munkajövedelmekből élők, háztartásbeliek, munkaképes tanulók (főiskolások, egyetemisták), sorkatonák, fegyházban elzárta.
- **Foglalkoztatottak.** Munkát kínáltak és találtak (a. önálló és segítő családtagjai, b. bérből és fizetésből élők).
- **Munkanélküli.** Nincs munkája, keresi, a munkaügyi központok számon tartják.

A munkapiac legfontosabb fogalmai
2. ábra

3. A munkapiac mutatói

- A **munkaerő-állomány (aktívak)** a munkakínálat szintjét mutatja, jele: N
- **Munkaerő részvételi hányad**, jele: N'.

$$N' = (\text{Munkaerőállomány} / \text{Összlakosság}) \cdot 100$$

Magyarország nemzetközi összehasonlításban rendkívül rossz arányt mutat. A 45-55 év közötti férfiak magas halálozása és a munkaképes korúak közötti magas rokkantak aránya miatt.

- **Foglalkoztatási hányad**, jele: F'.

$$F' = (\text{Foglalkoztatottak} / \text{Összlakosság}) \cdot 100. \text{ Reciproka is értelmes.}$$

- **Munkanélküliségi hányad vagy ráta, jele: U' .**

$$U' = (\text{Munkanélküliek/Munkaerő-állomány vagy aktívak}) \cdot 100$$

- **Állásbetöltetlenségi hányad, jele: B .**

$$B' = (\text{Alkalmatlan munkaerő hiányában betöltetlen állások/munkaerő összkereslete}) \cdot 100.$$

Nagy munkanélküliség mellett is van a munkapiacon betöltetlen állás. Ennek okai:

A munkát kínáló miért nem nyerhet felvételt? Mert nem megfelelő:

- a képzettsége,
- a politikai beállítottsága,
- családi összeköttetései,
- a múltja,
- a bér, amit kér,
- a megjelenés (nem szimpatikus)
- a felvételi teszt stb.

Miért nem fogadja el a munkalehetőséget a munkavállaló? Mert:

- antipatikus a vezető,
- alacsony bért kínál,
- rosszak a munkakörülmények,
- a munkatársi környezet nem igényes,
- az előzetes információk tévesnek bizonyultak a munkatevékenységről stb.

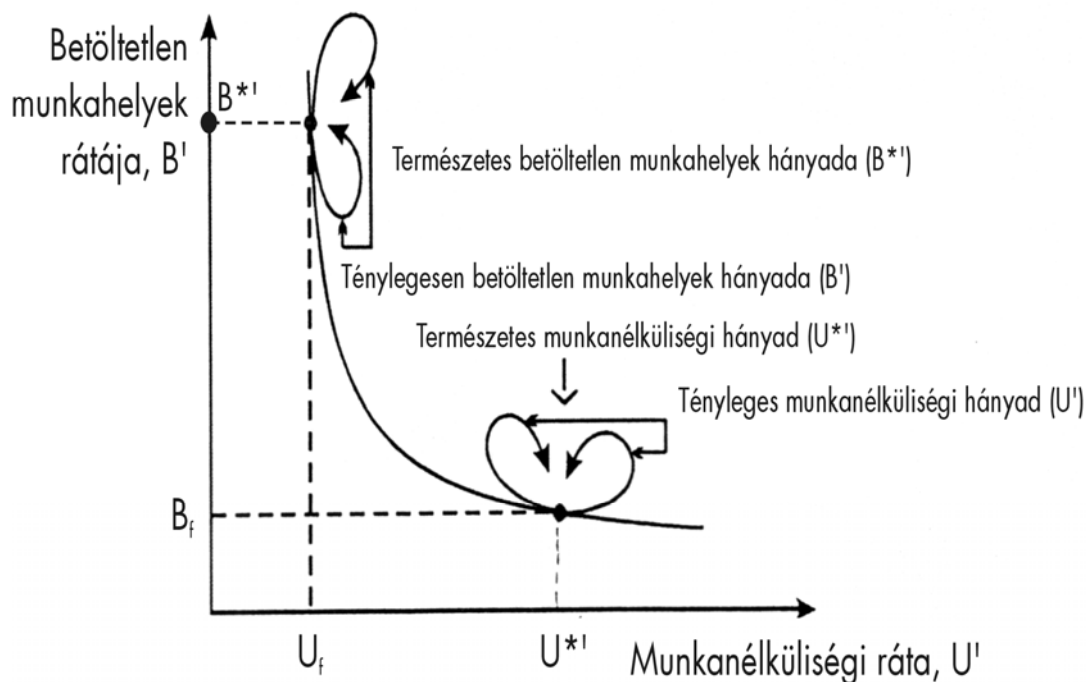
Minden nemzetgazdaság munkapiacán kialakulnak az alkalmazkodás-súrlódás normái. A 3. ábrán feltüntetjük azokat a mutatókat, amelyek e normákat tükrözik.

1. **A természetes munkanélküliségi rátát** (itt: U^*) már megismertük a 8. leckében. Úgy számítjuk ki, hogy öt szomszédos év tényleges munkanélküliségi rátáját átlagoljuk.

2. **Tényleges munkanélküliségi ráta** (U').

3. **Súrlódásos munkanélküliségi ráta (U_f)**. Az elérhető legkisebb munkanélküliségi ráta.

4. **Természetes betöltetlen munkahelyek hányada ($B^{*'}$)**. Úgy számítjuk ki, hogy öt szomszédos év betöltetlen munkahelyek hányadának átlagát vesszük.

A munkapiac alkalmazkodásai – súrlódásai

2. ábra

5. **Tényleges betöltetlen munkahelyek hányada (B')**.

6. **Súrlódásos betöltetlen munkahelyek hányada (B_f)**. Az elérhető legkisebb betöltetlen munkahelyek aránya.

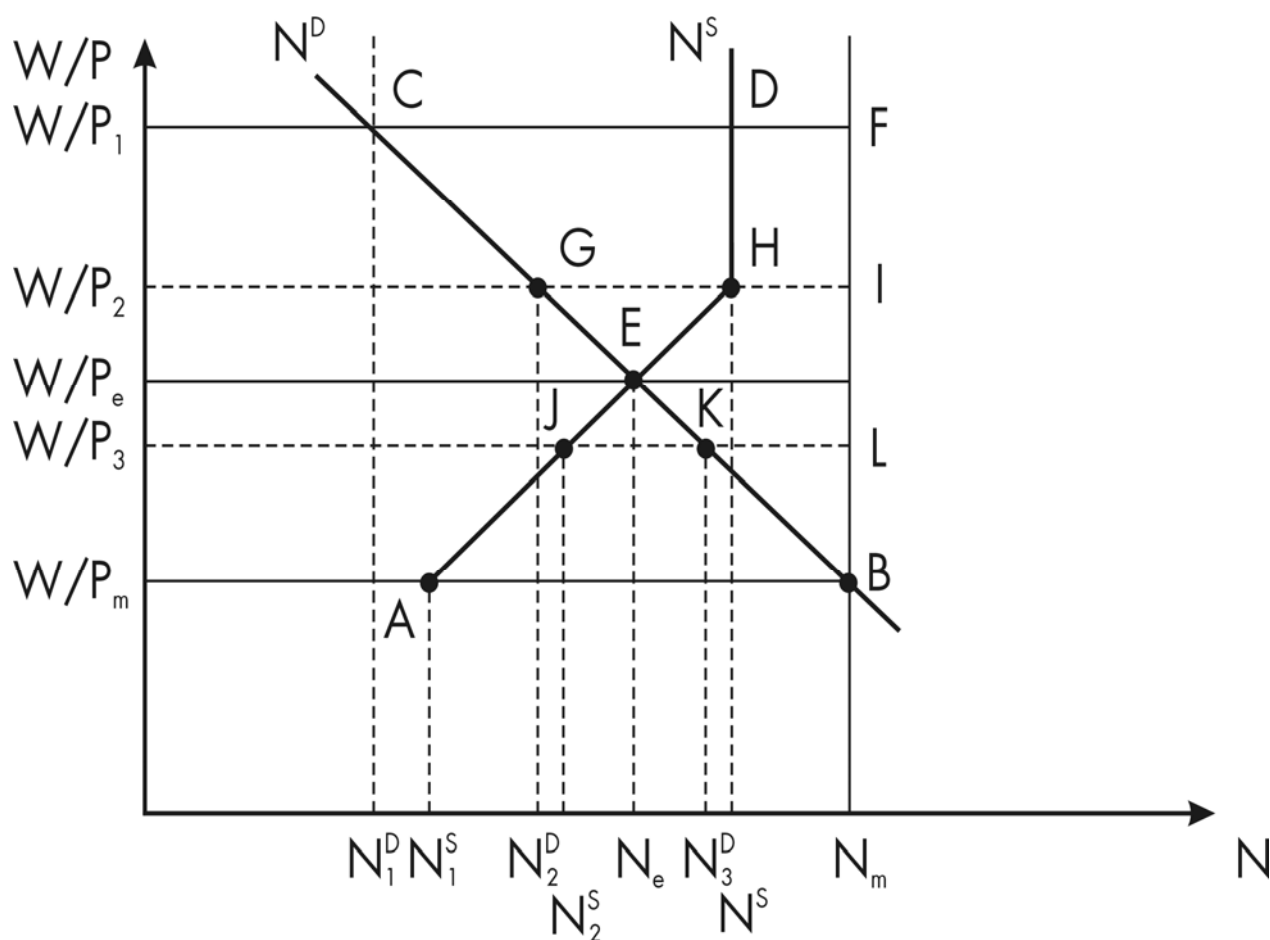
5. A munkakereslet

A vállalatok munkakereslete alapvetően a gazdasági növekedés alakulásától függ:

- Mekkora az adott gazdasági rendszer fizikai tőkejóságainak a szintje?

- Mekkora az emberitőke-beruházások nagysága?
- Mekkora és milyen természetű a technológiai változás innovációs ereje?
- Hogyan alakulnak a hosszú távú konjunktúra-várakozások?

6. A munkapiaci Marshall-kereszt – lásd az 5. ábrát!

A munkapiaci Marshall-kereszt

5. ábra

A munkapiac kereslete és kínálata a bérén túl – láttuk – számos társadalmi és gazdasági tényezőtől függ. A közgazdaságtani redukcionalizmus (lényegét vesztő egyszerűsítés) mégis azzal él, hogy a **munkakínálati és munkakeresleti függvényeket a bértől** teszi függővé.

Két megjegyzés elengedhetetlen:

1. A mikroökonómia szintjén egy-egy szakma tényleges bérét tüntetjük fel a függőleges tengelyen. Makroökonómiai közelítésben bérszínvonalról lehet csak szó, amit átlagbérben, illetve %-os változásban fejezhetünk ki.
2. Hogy nominál- vagy reálbérben célszerű-e számolni, az nagyon vitatott kérdés. A 13. leckében fogjuk tisztázni, hogy mikor melyikkel célszerű közelíteni. Itt a reálbérszínvonal alakulását követjük.

A vízszintes tengelyen mérjük a munkamennyiséget. Átlagos munkaórában dolgozó, átlagos (reprezentatív) munkavállalók számáról vagy ledolgozott órájáról lehet csak beszélni.

Milyen sajátosságai vannak a munkapiaci Marshall-keresztnek?

A piaci logikát a munkapiacon is feltétlenül értelmező közgazdászok szerint, amíg a szabadidő-választás határhaszna negatív, addig a munkakínálat nő, ha a szabadidő-választás határhaszna pozitív, akkor a munkakínálat csökken.

Konklúzió:

Adott reálbérszint (W/P_e) és adott munkakínálat N^S mellett a munkaidő határhaszna egyenlő a szabadidő határhasznával.

A munkakereslet felől: a foglalkoztatás (N_D) és a reálbér (W/P_e) adott szintje mellett a határbevétel nulla.

Ha a munkakínálatot és a munkakeresletet együtt értelmezzük, akkor – tökéletes piacot feltételezve – az egyensúlyi reálbér (W/P_e) a munkakínálat (N^S) és a munkakereslet (N_D) egyezősége mellett alakul ki:

$$W/P_e = N_e f(N^S, N^D)$$

Az 5. ábráról ezek után leolvashatjuk:

1. A foglalkoztatottság egyensúlyi szintje: N_e , ahol a reálbérszint: W/P_e .
2. A W/P_e egyensúlyi reálbérszint felett az $N^S > N^D$. Például W/P_e szinten G -ig foglalkoztatás, $H - G$ között munkanélküliek, $I - H$ között az önkéntes munkanélküliek találhatók.

3. W/P_e reálbérszint alatt J -ig a foglalkoztatottak, $L - J$ között az önkéntes munkanélküliek találhatók.
4. W/P_e reálbérszint felett a munkakínálat (N^S) függőleges egyenessé válik. Hiába nőne a reálbér, a munkaerő-állomány egy része nem kínálná munkaerejét.
5. Az N_m szint tehát a munkaerő-állomány (az aktívak) szintje.
6. A gazdag országok törvénybe iktatják a minimálbér szintjét. A 5. ábrán W/P_m . A kínálati függvény menete tehát:

$$W/P_m \Rightarrow A \Rightarrow E \Rightarrow H \Rightarrow D$$

7. Az aktívak szintje és a kínálati függvény tetszőleges pontja között az önkéntes munkanélküliek számát adhatjuk meg. Az E egyensúlyi pont felett a kínálat és a kereslet különbsége a munkanélküliség mértékét határozza meg.

Az E ponttól balra lefelé a keresleti, az E ponttól balra lefelé a kínálati függvény határozza meg a mindenkorai tényleges foglalkoztatás szintjét. Ezt az összefüggést rövidebb oldal elvének hívjuk. A gyakorlatban az E pont feletti munkakeresleti görbe (N^D) a foglalkoztatás meghatározó szintje.

Összefoglaló kérdések

1. Milyen szempontokat kell a statisztikusoknak figyelembe venni a munkaerő kínálatának megállapításakor?
2. Melyek a munkapiac legfontosabb fogalmai és mutatói?
3. Mitől függ a munkakereslet?
4. Milyen munkapiaci jelenségeket tudunk ábrázolni a munkapiaci Marshall-keresztben?